

PREOTULU ROMANU.

DIARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

*Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru
cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7.*

Nrulu XII.

15 JUNIU.

An. IX. 1883.

Unele notitie despre casatoria.

Decadenti'a casatoriei prin decursulu timpuriloru si restaurarea ei.

(Urmare.)

Adeverulu despre unitatea si indisolubilitatea casatoriei din institutiunea ei primitiva si insemnatatea-i tipica s'a si realizatu prin incarnarea lui Is. Christosu, prin conjunctiunea naturei Domnedieiesci cu cea umana si prin impreunarea lui cu baserica, ca apostolulu dice ¹³⁾ „Barbati iubiti-ve muierele vóstre, precum si Christosu a iubit baserica si insusi pre sene s'a datu pentru dins'a. De aci apriatu se vede ca Is. Christosu legatur'a casatoriei a redusu-o la statulu primitivu de indisolubilitate fara de a pune lege noua, ster-gundu vechi'a datena prin care se pare a fi fostu concesa desfacerea legaturei ¹⁴⁾ ca-ci dupa ce a deslegatu greutatile deduse din institutiunile mosaice ca legelatoriu supremu esprime mandatulu seu facia cu casatoritii dicundu: *Dicu voue, ca ori cine-si va lasa muierea s'a afara de cuventu de curvia, si va lua alt'a, preacurvesce, si celu ce va lua pre cea lasata preacuuvesce* ¹⁵⁾ si cumca acestu mandatu este Domnedieescu o spune si apostolulu dicundu: ¹⁶⁾ *Era celoru casatoriti poruncescu, nu eu ci Domnulu, muierea de barbatu se nu se desparta, era de se va despartu, se nu se marite seau se se impace cu barbatulu seu, ca-ci muierea legata este de lege, in catu tempu traiesce barbatulu ei, era deca va adormi barbatulu ei, libera este.* ¹⁷⁾ Considerandu dreptu acea natu-

¹³⁾ Efes. V. 32. — ¹⁴⁾ Bened. XIV. Constit. Apostolici ministerii din 1747. — ¹⁵⁾ Mat. XIX. 9. — ¹⁶⁾ Efes. V. 25. s. u. ¹⁷⁾ I. Cor. VII. 39.

ce se opunu acestoru legi. Atări casuri si impregiurari dupa natura potu se derime cu totulu, ér' altele se impiedece darea consensului — fora de care casatori'a parte se póte efeptuí intru ajungerea scopuriloru s'ale, parte e neiertata a se inchiá.

Fiendu repusa natur'a casatoriei in necsulu dintre barbatu si muiere contractulu inchiatu pre basea consensului imprumutatu duréza in perpetuu, de sí póte s'ar' paré cá consensulu a fostu unu actu trecatoriu, momentanu, pentru cá pentru durabilitatea permanente a efectului e de ajunsu déca consensulu a fostu de atare natura incátu se póta efeptuí legatur'a de unitate si perpetuitate a casatoriei si validitatea ei.

In fine fiendu cá Mantuitoriulu aveá se implinésca tóte dupa voi'a parentelui seu cerescu, nu numai cá a restauratu casatori'a in prioritatea s'a originale accentuandu unitatea ei, indisolubilitatea ei,²²⁾ ci voindu totu odata cá cu Domnedieesc'a s'a auctoritate se faca cá casatoritii paziti si intariti prin daru cerescu in ins'a-si casatoria se capete santetate, si in dins'a conformata in modu miraculosu casatoriei s'ale cele mistice cu baseric'a s'a se implenésca si amórea corespundiátóra naturei, si — insocirea intre barbatu si muiere se-o intarésca prin legatur'a amarei Domnedieesci, cá asiá celi ce prin botezu s'au facutu membri ai corpului seu celui misticu insi-si se adauga membri noi prin grati'a sacramentale²³⁾ casatori'a a radicatu-o la demnitate de sacramentu alu legei nóue,²⁴⁾ ceea ce a invetiatu nu numai ma-

---

²²⁾ Herm. Past. L. II. mandat. IV. c. 4; Clem. Strom. II. 23. Tertul. c. Marc. IV. 34; de monog. c. 9; Cipr. Test. III. 9; Orig. Omil. 14 in mat. n. 16. — Benedict. XIV Constit. „Apostolici muneris. a. 1747 si de syn. cl. XIII, 21, 8, 9; Piu IX. Instruct. data Grec. cat. prin S. Congr. de prop. fid. 28 jul. 1858.

²³⁾ SS. Leon XIII Encicl. din 10 febr. 1880.

²⁴⁾ Parerea cumcá Christosu a radicatu casatori'a la sacramentu in Can'a Galileei e cea mai probabile, pre langa acésta parere se esprime si enciclic'a din 10 febr. 1880. Asemene se esprime si euchologiulu nostru candu (la urmarea cununiei) díce „Venit'ai in Can'a Galileei si fiendu acolo nunt'a o-ai binecuventatu, si in ea minune ai facutu, cá se aréti cá cu alta voia este impreunarea nuntiei.“

rele apostolu ²⁵⁾ dîcîndu: sacramentulu acest'a mare este, éra eu dîcu de Christosu si de baserica, santii parenti resariteni si apuseni ²⁶⁾ ci si concîliile si sinódele ²⁷⁾ si pontificii cu diferite ocaasiun ²⁸⁾ crediendu totudeun'a cu S. Augustinu cã casatori'a la crestini are demnitatea de sacramentu. ²⁹⁾

Cuventu funebralu

la mórtea unui preotu teneru binemeritatu.

„Intru vrednici'a preotiésca cu buna cînste te-ai infrumsetiatu.“ (Trop. inmorment.)

In momintele aceste chiar' numai o singura sîm_tîre avemu Intrist. Ascultatori, care ne sguduesce pe din launtru in modulu celu mai esttraordinariu: dorerea cea cumplita a animei; pentrucã éta contemplamu o privelisce doiósa; pentru-cã, celu ce intru vrednici'a preotiésca cu buna cînste a fostu infrumsetiatu; celu ce a fostu incungiuratu de stim'a si iubirea nóstra; celu ce promiteã inca viétia indelungata, preotulu si iubitulu nostru confrate N. N. s'au dusu! a disparutu si nu se mai afla in viétia! Pentru-cã scimu, cã anim'a tematória..... n'a vrutu se créda, cã vá pierde de lînga sine — o! grozavu a spune — pre radiemulu fericirei familiari, pre acel'a, care i-a parutu, cã nici cãndu nu i vá poté lipsí din viétia!

Ne dóre, cãndu pierdemu o floriceá, care inca numai viitoriu ar' fí potutu aveá in gradin'a vietiei omenesci, — dara cãndu pierdemu din trens'a o próba in cea mai deplina potere si frumsetia — cum se nu ne dóra?!

O, Dumnedieule! pentru-ce trebuie dar' cá se parasésca lumea, ómenii cei buni, cei teneri, cei chemati inca spre curatela in famili'a loru si spre activitate in societatea ómeniloru, daca odata ei suntu partíle cele intregitórie a viéticii?

²⁵⁾ Efes. V, 25. s. u.

²⁶⁾ Enciclic. Leon. XIII. Siaguna Drept. can. §. 70. s. u.

²⁷⁾ Trid. XXIV. doct. de sacr. matr.

²⁸⁾ Piu VIII. encicl. din 24 maiu 1829, Piu IX Allocut. 24 sept. 1852, brev. 22 aug. 1851, 19 sept. 1853.

²⁹⁾ Alan. Reg. theol. 114 p. 681. De arte cath. fid. Prol. I, IV.

ce se opunu acestoru legi. Atari casuri si impregiurari dupa natura potu se derime cu totulu, ér' altele se impiedece darea consensului — fora de care casatori'a parte se póte efeptuí intru ajungerea scopuriloru s'ale, parte e neiertata a se inchiá.

Fiendu repusa natur'a casatoriei in necsulu dintre barbatu si muiere contractulu inchiatu pre basea consensului imprumutatu duréza in perpetuu, de si póte s'ar' paré cá consensulu a fostu unu actu trecatoriu, momentanu, pentru cá pentru durabilitatea permanente a efectului e de ajunsu déca consensulu a fostu de atare natura incátu se póta efeptuí legatur'a de unitate si perpetuitate a casatoriei si validitatea ei.

In fine fiendu cá Mantuitoriulu aveá se implinésca tóte dupa voi'a parentelui seu cerescu, nu numai cá a restauratu casatori'a in prioritatea s'a originale accentuandu unitatea ei, indisolubilitatea ei,²²⁾ ci voindu totu odata cá cu Domnedieesc'a s'a auctoritate se faca cá casatoritii paziti si intariti prin daru cerescu in ins'a-si casatori'a se capete santetate, si in dins'a conformata in modu miraculosu casatoriei s'ale cele mistice cu baserie'a s'a se implenésca si amórea corespundiátóra naturei, si — insocirea intre barbatu si muiere se-o intarésca prin legatur'a amarei Domnedieesci, cá asiá celi ce prin botezu s'au facutu membri ai corpului seu celui misticu insi-si se adauga membri noi prin grati'a sacramentale²³⁾ casatori'a a radica-tu-o la demnitate de sacramentu alu legei nóue,²⁴⁾ ceea ce a invetiatu nu numai ma-

²²⁾ Herm. Past. L. II. mandat. IV. c. 4; Clem. Strom. II. 23. Tertul. c. Marc. IV. 34; de monog. c. 9; Cipr. Test. III. 9; Orig. Omil. 14 in mat. n. 16. — Benedict. XIV Constit. „Apostolici muneris. a. 1747 si de syn. cl. XIII, 21, 8, 9; Piu IX. Instruct. data Grec. cat. prin S. Congr. de prop. fid. 28 jul. 1858.

²³⁾ SS. Leon XIII Encicl. din 10 febr. 1880.

²⁴⁾ Parerea cumcá Christosu a radica-tu casatori'a la sacramentu in Can'a Galileei e cea mai probabile, pre langa acésta parere se esprime si enciclic'a din 10 febr. 1880. Asemene se esprime si euhologiulu nostru candu (la urmarea cununtei) dice „Venit'ai in Can'a Galileei si fiendu acolo nunt'a o-ai binecuvantatu, si in ea minune ai facutu, cá se aréti cá cu alta voia este impreunarea nuntiei.“

rele apostolu ²⁵⁾ dîcîndu: sacramentulu acest'a mare este, éra eu dîcu de Christosu si de baserica, santii parenti resariteni si apuseni ²⁶⁾ ci si concîliele si sinódele ²⁷⁾ si pontificii cu diferite ocasiuni ²⁸⁾ crediendu totudeun'a cu S. Augustinu cã casatori'a la crestini are demnitatea de sacramentu. ²⁹⁾

Cuventu funebrału

la mórtea unui preotu teneru binemeritatu.

„Intru vrednici'a preotiésca cu buna cinste te-ai infrumsetiatu.“ (Trop. inmórmént.)

In momintele aceste chiar' numai o singura sêmtîre avemu Intrist. Ascultatori, care ne sguduesce pe din launtru in modulu celu mai estraordinariu: dorerea cea cumplita a animei; pentrucã éta contemplamu o privelisce doiósa; pentru-cã, celu ce intru vrednici'a preotiésca cu buna cinste a fostu infrumsetiatu; celu ce a fostu incungiuratu de stim'a si iubirea nóstra; celu ce promiteá inca viétia indelungata, preotulu si iubitulu nostru confrate N. N. s'au dusu! a disparutu si nu se mai afla in viétia! Pentru-cã scimu, cã anim'a tematória..... n'a vrutu se créda, cã vá pierde de lînga sine — o! grozavu a spune — pre radiemulu fericirei familiari, pre acel'a, care i-a parutu, cã nici cîndu nu i vá poté lipsí din viétia!

Ne dóre, cîndu pierdemu o floriceá, care inca numai viitoriu ar' fí potutu aveá in gradin'a vietiei omenesci, — dara cîndu pierdemu din trens'a o próba in cea mai deplina potere si frumsetia — cum se nu ne dóra?!

O, Dumnedieule! pentru-ce trebue dar' cá se parasésca lumea, ómenii cei buni, cei teneri, cei chemati inca spre curatela in famili'a loru si spre activitate in societatea ómeniloru, daca odata ei suntu partîle cele intregitórie a viétiei?

²⁵⁾ Efes. V, 25. s. u.

²⁶⁾ Enciclic. Leon. XIII. Siaguna Drept. can. §. 70. s. u.

²⁷⁾ Trid. XXIV. doctr. de sacr. matr.

²⁸⁾ Piu VIII. encicl. din 24 maiu 1829, Piu IX Alocut. 24 sept. 1852, brev. 22 aug. 1851, 19 sept. 1853.

²⁹⁾ Alan. Reg. theol. 114 p. 681. De arte cath. fid. Prol. I, IV.

Parasindu-ne ei — ce vá fí o! Dómne, din acést'a lume vana, din acést'a lume posomorita?!

Éta dara Intrist. A! cum asiu fí eu capace acum'a, cá se intonezu in modu ecuitabilu perderea ce o sêmtiti in acel'a, pre care î-lu contiêne acestu sicriu inchisu?

Accentele adeveratei doreri — suntu pucine numai sus-pinele si lacremile suntu multe — o mare intréga!

Ast'feliu — la ce se me incumetu spre ace'a? — Si asia sciu si 'su convinsu, cá faci'a lui vá fí neuitata inaintea vóstra, si asié sciu si 'su convinsu, cá suvenirea lui o pastrati si o veti pastrá in veci!

Cu tóte aceste — fiindu-cá sciu bine cá de o parte este dorere a audî despre acel'a, pre care l'amu iubitú si care ne-au iubitú; — dar' de alt'a parte si consolare: — permiteti-mi, cá se vé aretu câtev'a radie de lumina din viéti'a decedatului.

* * *

Dara ce dîcu eu? se vé aretu câte-va radie de lumina din viéti'a lui?! O privire numai in ochii tuturorú celorú de facia; o privire numai preste numerosii coadunati — si ajunge cá se ne convingemu, cá elu pana a fostu in viétia a statu la culmea missiunei s'ale, atâtu cá individu in soçietate; cá parinte in familia — câtu si cá preotu in cerculu, ce se dîce: turma cuventatória.

Cá *individu in societate* — a avutu o conduita corecta; ideí solide si o reputatiune frumósa si destulu de considerabila la ai sei..... si in tóte clasele omenesci.

Cá *parinte in familia* — a fostu conscientiosu intru implinirea datoriei.

Cá *preotu in adunarea credintiosiloru*, in tempu de... ani, decedatulu a fostu preotu din covingere, preotu dupa rónduél'a lui Melchisedecu.

Pe terenulu acést'a — asié a fostu tóta viéti'a lui, — cá a róuei, ce numai pentru acea pica pe pamentu, cá se-lu fructifice si inviosieze pre-dândui-se cu incetulu in picaturi. Si-au datu adec'a particéu'a cea mai mica altor'a, cá se piérda elu, si se dobandésca altii — dupa dîs'a s. scripturi: „Intre tóte tuturor'a a placutu, necautându, cá ce e lui de folosu, ci ce e multor'a spre a fí mantuiti.“

O, nu numai atât'a! A luat-o dela altii ce e tortura-toriu!

Cu manile sale a stersu lacrimile si a vindecatu dore-rile altor'a; ér' cu buzele s'ale a versatu balsamu alina-toriu in animile patiminde, dîcîndu: „veniti cãtra mine toti cei insarcinati, si eu voi uşiorã.“

Intr. A! Numele lui N. N. nu a fosu imprimatu cu litere de auru in analele vietiei publice. Elu a fostu numai unu preotu de rîndu in comun'a acést'a si éta vedeti, cã to-tusi a percusu o rola cu multu mai insemnata, din ce si-o inchipuescu multi, si de cãtu multi pre cari pôte dóra i glo-rifica chiar' singur'a instoria....

Suntu multi, cari pentru de-a face pre nemuritoriulu... cërca dupa óre-cari urme obtienute in diregatoria. Macar'-cã nu totu-de-a-un'a e asia! Pentru-ca se triumfe vre-o cauza se cere lupta. Lupt'a facuta pentru triumfulu causei inca este de ajunsu pentru cã cinev'a se devina neuitatu si ma-ritu. O! si acést'a este scól'a cultivatória a atletiloru — cari se rumescu urmatori ai Apostoliloru. Library Cluj

Celu ce se silesce intru luminarea poporului; se lupta in contr'a intunerecului nesciitiei si superstitiunei; celu ce combate vitiulu — sadesce virtutea si moral'a; — celu ce inaltia pre poporu la o stare materiala si spirituala frumósa — cu unu cuventu: celu ce lucra, cã se devina unu poporu — de si nu chiar' repede, dar' siguru la marire si fericire — acel'a este dupa mine omulu deplinu — omulu de bine. De-cedatulu asia a fostu! „Intru vrednicia preotiesca cu buna cinste s'a infrumsetiatu.“ (Aici se insira vredniciile.)

Dar' sciti — cã cine pôte câstigã atât'a reputatiune — cã elu, in viétia? Acel'a — care este petrunsu de chemarea preotiei; acel'a, care marturisesce de sine: cã n'amu alt'a tiénta in viétia, de cãtu se implinescu cu scumpatate cele in-credintiate mie.

Éta Intr. A! aceste suntu radiele de lumina — cari planéza de-asupr'a sicriului de facia — cari socotindu-le intr'un'a — concheiamu: cã decedatulu in adeveru a fostu — ce'a ce a trebuitu se fia: „*lumin'a luminei*“ si „*sarea pamentului*“, incredintiandu-se despre o activitate salutare in viitoriu in interesulu binelui comunu, si alu neamulu seu.

O, dar' Ceriulu decise altcum! In locu cá se vedemu noi activitatea lui salutaria si mai departe, — ne facu cá se ne intalnimu mai inainte de ce amu speratu, cu sicriulu lui — cu cas'a lui cea de vecia!

O, ci candu ne intalnimu cu acést'a nu ne mai remane, de cátu se redamu pamentului ce-i a lui...

Si acestu momentu este celu mai greu pentru voi Intr. Asc. candu éta decedatulu inainte de ce s'ar' slobodî in pamentulu desfacutu — î-si ie ultimulu adio!

* * *

Veniti — o veniti in braçiele mele toti iubittii mei, cari cu iubire adeverata a-ti stersu lacrimi multe de pe façi'a mea palida, cá se ve mai dîcu unu remasu bunu!

Vina... o vina in braçiele mele soçia credintiósã. Te rugasi se me vindecu.... éta m'amu vindecatu. Doctorulu celu adeveratu... Parintele celu milostivu s'a induratu de mine: acum nu me mai dóre nimicu. Nu p'ange! o nu plange cu amaru bun'a mea soçia! De si amu doritu viéti'a: totusi sêntiescu acum'a, cá dupa atâtea suferintia, i-mi este mai bine. Aci domnesce pacea si odichn'a. Nu plange: eu 'su ferice. Vina — se-ti mai dîcu unu remasu bunu — si se te sarutu — si apoi: — — —

O, inca nu! aduceti-mi încóce pre fii mei, orfanii mei se-i sarutu odata si se dau binecuventarea mea parintiésca preste ei. Fii mei! dulçii mei fii! éta cu me ducu la cas'a de vecia; voi in sa fiti buni si intielepti si Ddieu vá portá grigia de voi. Remasu bunu!

O! iubittii mei consangeni..... privindu la fiii mei — gânditi la mine, si credu cá cu atât'a v'amu graitu destulu. Remasu bunu!

Frați in Christosu? in tempu de.... ani iubite si credintiósã colega N. N. óre potemasiu uitá de tine, fora cá se nu-ti dáu multiemita inaintea lui Ddieu si a ómeniloru pentru ajutoriulu in care mai impartasîtu; pentru pretini'a, cu carea m'ai apretiatu si bunatate, ce ai doveditu. Primesce dar' in stringere de mana amicabila multiamit'a mea din urma. Remasu bunu!

Remasu bunu si voue iubittii mei colegi, frați in Christosu si onorati invetiatori! Dee Ddieu, cá in cele incredin-

tiate vóue asia se amblati; in chemarea vóstra sacra asia se ve osteniti, cá se primiti respłata buna dela Ddieu si recunoscenti'a dela ómeni. Remasu bunu!

Dar' remasu bunu si vóue iubitoru credintiosi ai s. Barserici din locu: barbati si femei — teneri si betrani! „Éta ór'a si acum a sositu, cá se ve duceti fie-care la ale sale si se me lasati singuru.“ Totulu ce ve póte pofiti adeverat'a dragoste de parinte: ace'a ve poftescu eu acumu tururoru in semnu de remasu bunu; cá-ci „Marturu 'mi este Ddieu, cá v'amu iubitu pre voi toti cu iubirea de anima in Is. Crist.“

Si cându privescu in urma preste rondurile vóstre: vedu — cá v'ati presentatua cí si alti onoratori pentru de a-mi dá onórea cea mai de pe urma: multiemindu-ve pentru acést'a — ve poftescu se fíti voi fericiti si Dideu se binecuvinte pasii vostri. Remasu bunu! — Remasu bunu! sciu cá 'mi dáci si mie iubite colega; éra eu 'ti respundu cu dore: Ddieu te odichnésca! Ddieu te ierte!

*

Intr. A. Acest'a fú ultimulu adio a decedatului adresatu cátra noi.

Veniti se ne implinimu si noi o datorintia crestinésca catra elu, rogandu-ne: cá pre vecinichu Ddieu, carui'a i-a slugitu — acel'a se asiedie sufletulu lui, in locu luminos si veselu, unde dreptii se odichnescu — unde e lumin'a vietiei. Aminu.

J. J. ARDELEANU.

Despre educatiunea poporului dela sate.

Diaristic'a si toti ómenii de bine ai toturoru popóreloru cari tîntescu a se conformá timpului si principiiloru progresite si civilisatóre, striga la tóte ocasiunile si pe fia care dí, cá poporulu numai atunci póte deveni fericitu, daca va deschide cáta mai multe si mai bune scóle poporale. Acelu strigatu a produsu unu echo atátu de puternicu, de a strabatutu pâna la cele mai de josu páturi ale poporului. Poporulu romanu setosu dupa progresu, cu temperamentulu seu destalu de escitativu, n'a remasu neinspiratu de acelu spiritulu alu timpului cí in butulu toturoru tendentieloru nimitóre ce le-a induratu din partea inamiciloru esistentiei s'ale, din sudórea s'a a redicatu multime de scóle poporale, inzestrându-le cu invetietori romani, dintre care unii se bucura de o dotatiune sufi-

cienta, pre cum abia credu se se afle in cele mai inaintate tieri in cultura *)

Si óre corespundu acele sacrificiului ce se face pentru sustinerea lor? Rspunsulu detaiatu ce ar' meritá acést'a intrebare, nu se póte dá pe acést'a cale, pentru-cá ar' servi de arma cumplita in mân'a contrariloru scólei romanesci. Totu-si ar' fi tempulu se recunóscemu odata, cá-ci strainii in genere, éra contrarii nostrii in specia ni-o spunu la tóte ocaasiunile cá desceptarea poporului nostru in comparatiune cu altele de asemenea conditiuni stagnédia fórté! Caus'a acelei stagnari se póte atribuí vitregei tractari de care suferimu. Dara o mare parte cade greu pe rspunderea nóstra!

In cei siése ani obligati pentru frecventarea scólei, dela 6 pâna la 12 ani, scurti de câte 185 dñle, pruncii abia suntu in stare se invetie cetitulu, inse numai mecanice, fiindu ingreunati cu invetiarea aloru dóue limbi straine pentru ei, cea romana scrisa, si cea magiara. Ací presupunemu o scóla, in care functionédia invetiatori buni si diligenti. Cumu va fi progresulu in scóle cu invetiatori lenesi, alu caroru numeru e destulu de insemnatu? Póte unii lectori se voru mirá, vedendu la noi anulu scolasticu redusu la neinsemnat'a cifra de 185 dile. Spre constatarea adevérulei servésca urmátóriele: Subtragéndu vacati'a cea prea mare de 3 luni, remánu pentru frecventare 270 dile; din acestu numeru se scotu joile cá dñle de recreatiune 37, serbatori 24, pentru inmormentari, cându invetiatoriulu absentédia din scóla, se dícemu numai 10 dñle; semestrulu celu micu (la pasci) 14 dñle; adeca din 270 scótemu 85, remánu 185 dñle, din care e compusu anulu scolasticu fára de a se computá aci cele 36—37 domineci. Prin sistemulu si control'a invetiamentului poporale de pâna acum avemu in fiacare comuna ce posedé scóla, o multime de carturari tierani, cari nu merita se fia numiti asia, din motivulu cá din 100 abia 1—2 vei aflá se cetésca cu precepere si se scrie 2—3 rënduri cum se cade: dara si acel'a 1—2 numai prin staruinti'a esemplara a unoru invetiatori n'au uitatu ce au invetiatu in scóla, precum vom vedé mai josu.

Unii ómeni au placerea a se laudá, cá educatiunea poporului dela sate a luat in timpulu mai recente unu aventu demnu de timpulu presente, cum adeca poporulu se descépta constituindu-se in reuniuni de cantari si asia mai departe. Acelóru fanfaroni li-a si succesu a seduce pe unii fruntasi ai natiunei nóstre, si a-i face se créda, cá daca in fiacare comuna s'ar infientiá reuniuni de cantari, apoi nimicu nu lipsece cá poporulu se fia fericitu. Daca cineva voiesce se-si bata jocu de tierani, se-i deprinda din tineretie la beuturi, la parasirea ocupatiunei casnice, scurtu,

*) La noi de ex. fie care din cei 4 invetiatori au cá dotatiune 400 fl. v. a. jumetate sesiune pamentu, ceea ce numai arend'a pe unu anu aduce venitu curatu 500 fl.; pentru lemne de incalditu 40 fl. si cuartiru liberu; éra invetiátórea aprópe 400 fl. v. a., lemne si cuartiru liberu.

se-i corupa, apoi nu are alta de facutu decâtu se-i constituésca in reuniuni de cantari, asia simplu fâra nici-unu picu de cultura sociala, apoi se arangedie prin satele vecine concerte, declamandu acolo nesce poesióre menite numai pentru copii (firesce érași mechanic), urmandu cá de regula jocu, cu beuturi, din care declamatorii sugu pâna se rostogolescu pe pamentu; cá-ci apoi de siguru si-au ajunsu scopulu doritu acei iubitori de petreceri impreunate cu vinu si rachiú! Óre potrivesece-se cátu de puçinu astfelu de educatiune cu parerea unui pedagogu de renume europénu cu care se vede a consêmtí si escelentulu nationalistu si talentatulu barbatu de scóla dnulu dr. George Popa, candu díce: — „Omulu tineru purcediendu din sine insusi, se devina lucratoriu, si prin acést'a lucrare se-si dobêndésca autonomi'a spiritului si a intielegerei, cu unu cuventu: autonomi'a vietiei sale. Pe omu numai educatiunea 'lu face omu, dara se nu-lu educemu pe sém'a scopuriloru artificióse ale vietiei cetatianesci, ci spre libertate.“

Poporulu si éra poporulu trebue desceptatu! Asia resuna din tóte partíle. Si cu totu dreptulu, cea mai urgenta necesitate este, cá tinerulu dupa-ce ésa din scóla se se descepte, se invetie cetitululu practiculu, cá-ci in scóla l'au invetiatu, amu poté díce, numai in teoria, éra pâna atunci, tóte scrierile menite pentru elu, este ostenéla pierduta, sacrificiu ilusoru, pentru-cá acele scrieri poporale romane necetite, precum a dovedit'o esperinti'a pâna la evidéntia. Ce vóce sublímá! Ce idea marétiá! Ce cuventu Ddieescu acest'a: „Se desceptamu poporulu,“ care vibréda cu emfase pe buzele fiacarui inteligente romanu, dara puçini suntu cari-lu traducu in realitate. Unii 'lu pronuntia numai pentru-cá asia e mod'a, inse nu le convine a se dejosí cá se-lu si puna in lucrare, éra altii cari póte aru dorí-o, inse necunosându poporulu si respective trebuintiele lui, facu la planuri absurde si nici-odata realisabile.**)

Bine trebue se ne insemnamu unu plugariu care speséda 2—3 fl. v. a. pe vreo o carte sau fóia de cetitu, trece de unu risipitoriu inaintea veciniloru si a familiei proprie, pentru-cá aceia nu cunoscú imporanti'a cetitului si folosulu ce aduce omu-

**)

Fórte bine; in adevéru asia este. Unu numeru considerabile de carturari trecuti prin scóle medie si superiori, striga, critica, pretindu cá se compuna si tiparésca multime de carti usióre de intielesu pentru poporu si totu-odata eftine, ba chiaru de pomana. Sublímu! Totu acei domni zelosi inse uita séu se facu a uitá cu totululu, cá acelu poporu pentru care ei se arata atátu de entusiasmati nu scie nici-o carte si unulu doi cari sciu ceva ceti, nu intielegu nimicu din cele cetite. Apoi densii nu esu cu nici-unu manuscriptu de carte usióra de intielesu si nici nu se numescu fondurile din care se se tiparésca acele carti. Nu asia s'a cultivatu vreodata vreunu poporu remasu inapoi, ci mai ántaiu de tóte prin viíulu graíu alu carturariloru, prin preoti, docenti si alti ómeni literati in conversatiuni de tóte dílele, cate o generatiune intréga, pâna se ajunga a se procopsí din carti, dara si asia numai sub conditiune absolutá, cá la invetiaturile date prin graiulu viu, faptele si tóta viéti'a carturariloru se respunda perfectu, in casulu contrariu iscaliturile lorú suntú nuci aruncate in parete.

lui; apoi de unde și cum se-si procure unu tineru de 12—20 ani lectura, cându chiar si pariatii privescu cetirea că unu lucru — după cum dîcu ei — folositoriu numai fetiloru (clisieri, crîsnici, servitorii bisericeii) si panduriloru? Spre rezolvirea acestei întrebări suntu chemati a medita toti cei ce dorescu desceptarea poporului.

Modulu celu mai practic si usioru de realizatu ar' fi, după cum a disu si „Observatoriulu“ in Nr. 102 din a. tr., infientiarea de societati de lectura si conversatiune in tóte comunele locuite de romani; acolo tinerimea ar' poté ceti aprópe gratis. Daca ai si obligá pe membrii la solvirea unei tacse in interesulu societatiei, aceea se nu tréca preste 1 fl. celu multu 2 fl., cà-ci la o tacsă mai mare plugarii nu se voru supune decátu numai 1—2. Pentru acoperirea spesaloru, corporatiunile bis. scolare, sau mai bine disu inteligenti'a trebue se afe altu isvoru, cà-ci si acést'a e o scóla. Scopulu societatii se fia numai lectur'a si conversatiunea éra lucsul si ori-ce jocuri hasardóse, precum biliardu si joculu de-a cartile (cele 32) se fia eschisu. Se se observe curatiane si ordine. càtra astfeliu de societati ori-care carturariu din poporu ar' avé inclinatiune; despre acést'a asiú poté asigurá pe ori-cine, ba ar' servi de magnetu atragatoriu si pentru acei inteligenti, cari nu citescu nimicu romanesc cu anii întregi. Cluj

Urmandu-se estu-modu, in scurtu tîmpu poporulu ar' deveni mai polietu, prin conveniri cu ómeni inteligenti li s'ar oferí ocașiunea a-si imprumutá reciproc ideile despre reformele ce aru fi a se introduce atátu in viétia practica câtu si in economia. Inteligentiei i s'ar facilitá combaterea vitiiloru de totu feliu, precum si unele datine ce astadi in locu se ne faca onóre cá atari, ne calicescu si ne facu de batjocur'a altor'a. Biserica ar' avé crestini adevérati, avendu consciinti'a dreptului si datorintieloru càtra dens'a. Scóla s'ar întari cu pilastri ce ar' poté reziste la ori-ce furtune. Literatii aru fi spriginiti si încungiurati. Artistii ar' fi apretiiuti după meritu. Natiunea si-ar inmúlti fii fideli, devotati si capabili se infrunte ori-ce atacu îndreptatu in contra mamei adorate; cu unu cuventu, ignorantia ar' disparé cá o negura, ocupandu terenulu evacuat, o viétia mai dulce, încaldita si luminata la radele sórelui binefacatoriu alu culturii si civilizatiunei. Apoi s'ar poté infintiá si altfeliu de societati.

In comun'a nóstra, acést'a necesitate o a suplinitu, firesce in unu cercu fórte restrinsu, doi dintre domnií invetiatori Joanu Ardeleanu si Joanu Efticiu, — celu de ántaiu din bibliotec'a sa propria imprumuta opuri si diare, cá se le cetésca plugarii, éra in dumineci dela esire pána la reíntrare in biserica, o óra si jumétate, ambii intrándu cu poporulu in scóla de langa biserica, sfatuindulu ce are de facutu ori-care omu ce tîne la demnitatea de omu, ori care doresce se fia numitu cá atare. Prin asia maniera cei doi

domni invetiatori si-au castigatu unu titlu dē o stima distinsa din partea poporului.

Domniloru inteligenti! De câte ori voiti a inscená o activitate seriósá, mai totudéuna cadeti, si drepturile natiunei sunt calcate in petióre. Pentru-ce? Pentru-cá n'aveti poporu desceptu. Si de unde, candu poporul n'are câtu e viéti'a de lunga nici-o convenire sociala-culturala? Deci pentru binele si fericirea poporului si, pentru-cá si dni'avóstra se fiti mai respectati de lume, pentru-cá si actitatea ce o desvoltati se produca rezultatulu doritu de dv. desceptati poporul, ceea ce se póte usioru infintiandu in fiacare comuna locuita de romani societati de lectura si conversatiune!

T. B. O r g a.

Cassele de pastrare scolari.

(Fine.)

Poporul, la care se voru poté constatá cele díse mai susu, pe calea perirei. Acolo va ajutá numai o cura radicala. Departe de a presupune cá poporul romanu s'ar' aflá in o atare stare de decadentia, desí nu potemu negá unele datini rele, ce se latiescu si la noi. Un'a inse se póte afirmá ca in generalu: virtutea pastrarei prea puçinu se practiséza la Romani in genere.

Cine a studiatu, câtu de câtu relatiunile soçiale ale poporului nostru cu deosebire de la 1867 încóce — decându suntemu sub guvernulu magiaru, acel'a va fi trebuitu se vina la convingerea, cá trebue se inzestramu poporul cu institutiuni, cari se-i redice buna-starea materiala.

Gladstone — renumitul barbatu de statu englesu — vorbindu despre caselle de pastrare scolari díce cá: „nu cunóscemu o institutiune mai folositóre pentru poporu.“

Deak, intieptulu maghiariloru — dícea despre caselle de pastrare scolari cá: „suntu cele mai eficace midilóce, pentru inaintarea civilisatiunnei.“

Numai incape credu, credu eu, dupa cele díse, nici o indoieála despre insemnatatea casselor de pastrare scolari in generalu. Dar' se trecemu acum la istoriculu casselor de pastrare scolari: Candu s'au infintiatu mai antâiu?

II.

Cá inceputu alu casselor de pastrare suntu a se considerá asiá numitele: „cutii de pastrare“ séu „mute“ cum le díce poporul nostru. Aceste au esistatu in sinulu familielor inca in anticitate.

Mai târdíu „mutele“ s'au introdusu de câtra ómeni generosi, in institute filantropice, pentru sustienerea prunciloru orfani, séu a altoru nenorociti.

Destulu va fi se amintescu la acestu locu pe pietistulu Franke carele la anulu 1595 puse in odai'a s'a de locuitu o „cutia“ (la-dutia.) In acésta cutia puneá dupa vointia — bani, cei ce-lu cercetáu. Din banii depusi se sustienú mai târdfu „scól'a de seraci.“ Cátu de departe au dusu-o pietistulu Franke, ne spunu multímea, instituteloru formate sub conducerea s'a.*)

Prin seclulu alu 18 „cutiile de pastrare“ (cassetini chiosi cum le dflu Italianii) eráu in usu in New-York in salele de asilu. In aceste cutii puneáu pruncii seraci crucerii ce poteáu se-i cascige diu'a, in schimbu pentru crucerii depusi li-se dedeau adapostu peste nópte si in tempu de morbu.

Lucrulu mergeá perfectionandu-se; cu tóte aceste abia in secolulu alu 19-lea, aflamu urmele unei incercari serióse pentru a se infintiá „cassele de pastrare scolari.“ Si aici inse, precum si la alte institutiuni salutare inceputulu s'au facutu in Franci'a patri'a ideiloru maretie.

In 4 Maiu 1834, directorulu scólei de statu, Dulac, infintiá la scól'a s'a in comun'a Le Mans (Sarthe) diutáiu „cassa de pastrare scolara.“ Éta ce dflce Dulac: „intre deosebitele midilóce pre cari le-am intrebuintiatu, spre a poté dá o educatiune morala prunciloru incredintiati nóua, este unulu cu deosebire, de care trebue se ne aducemu amente: depunerea la cassa de pastrare a miciloru sume, economisite de scolari. Spre a usiurá incassarile, am infintiatu la 4 Maiu 1834 in scól'a nóstra o cassa privata, sub priveghierea autoritatiei civile. In acésta „cassa privata“ depunu cruceri de cruceri, elevii, sumele economisite, pâna ce aceste se redica la unu francu, atunci banii adunati se depunu in cassa de pastrare a departamentulu (comitatu).“

Odata inceputulu facutu, cassele de pastrare scolari, suntu astadi introduse, in tóte statele Europene — si in Americ'a.

Imnu funebralu

la mormentulu Rev. s'ale Tom'a Jeronimu Albani ieromonachu la s. monastire a Parintiloru Basiliti si catedrala a metropoliei Blasiului.**)

Imbracà-te in dolfu, baserica sântita
Cà-ci unu ostasiu pierdut'ai din sfnulu aloru trei,
Si din a t'a corona in veci nevescedíta,
S'a ruptu o mandra flóre, iubita de ai sei.

Ostasiu a fostu in lume, si arma neinvinsa
Avut'au unu scumpu nume: *Christosu celu restignitu,*

*) Vedi „Pädagogische Bibliothek;“ Franke pag. 11.

**) Cântatu de chorulu teologiloru sub conducerea d. profesorulu Nicolau

Credinți'a lui cea firma nici cându n'a fostu atinsa,
De cei ce sânt'a cruce, au rîsu, batjocoritu.
Intocmai cá naieriulu plutindu pe-o mare 'ntinsa,
Prin venturi furtunóse, si stânce de granitu, —
Dar' valorile marei, nici cându nu f-lu atinse,
Si-a esítu la tiermuri, blându, veselu, fericitu.

O! lunga i-a fostu viéti'a, cá-ci blandu a fostu in lume,
Mergendu pe cale drépta, spre scopulu multu doritu.
Ér' mórtea-i lege aspra, si omulu se supune,
Cá-ci móre totu acel'a ce 'n lume a venitu.

Stejariu 'n vêrfu de munte, resiste cu potere
La vënturi la furtuna, ce nascu adese ori.
Dar' tunetulu lovesce, si elu se usca, piere,
Cá-ci mortiei suntu supuse ori ce vietuitori.

Se dá inse-o scapare, de mórtea nemilósa,
Virtutea ce traiesce sadita 'n urmatori,
Murisi bune parente! — dar' fapte generóse,
Resaru pre a t'a urma, cá mândre, suave, flori.

Pre urm'a t'a noi plangemu, cu lacrimi de dorere
Ér' tu te róga 'n ceriuri, la Domnulu Dòmnedieu,
Se dee alinare si dulce mangaiere
Poporului ce-ascépta, de susu sprigínulu seu.

Tierên'a t'a se fia usióra, bunu parente!
Si patri'a cerésca se fia loculu teu.
Cá-ci cel'a ce in viétia, prin zelulu seu ferbinte,
A impartítu iubire . . . e demnu de Dòmnedieu.

GEORGIU SIMU.

Necesitatea predicarei.

Baseric'a lui Christosu in tóte tempurile si ori unde ea s'a infintiatu a avutu sacr'a misiune de a propagá si a face cunoscutu adeveturile si principiile divinei invetiaturi, si acést'a pentru cá de la cunóscerea si practicarea loru, societatea credintiosiloru, cei ce compunu baseric'a se edifica in principiile religióse, cunoscú menirea loru. si devinu societate morala, piósa si virtuósa, scopu pe care 'lu urmaresce baseric'a. Bazele acestei misiuni a basericeii, le-a aretatu si pusu insusi Máuntuitoriulu, cá-ci a intrebuintiatu intregulu tímpu alu vietiei s'ale pre paméntu dupa botezu, predicându si facéndu cunoscute in tóte partile Palestinei divinele S'ale invetiaturi, iar' dupa invierea S'a, întarindu pe discipulii Sei cu putere

de susu, li-a aratatu si loru că acést'a este misiunea loru, Elu li-a dîsu, mergêndu: „*Invetiati tôte neamurile*“ (Comp. Math. XXVIII, 19 si 20), si apostolii au fostu fideli poroncei invetiatorului loru, că-ci dupa ce in diu'a cincidieceime au primitu intarirea de susu prin venirea mangaitoriului celui promis, ei au mersu si au predicatu evangeliulu la tóta faptur'a, infiintiandu comune crestine, caror'a acést'a le aréta că detorie de capitenie, de a se instrui unii pre altii in adeveturile mântuirei, si a se intari in evsevie. Apostolulu Paulu, neobositulu predicatoru alu evangheliei atâtu erá convinsu de acestu adeveru in cătu scriindu Romaniloru dîce: „*Cum voru crede acelu'i'a de carele n'au auditu, si cum voru audi fara de propoveditoriu*“ (comp. Rom. X, 14). Fidel'a urmatore usului apostolicu, ereditatu de la insusi Is. Christosu, baseric'a prin membrii sei, atâtu pastori cătu si pastoriti, totu-de-a-un'a si-a predicatu si respanditu veritatile s'ale, atâtu prin viulu glasu alu acestor'a, cătu si prin scrierile loru, si cu cătu membrii sei si-au implinitu mai cu santienie acést'a detorie, cu atâta baseric'a au infloritu, si adeveturile s'ale au triumfatu, atâtu asupr'a inamiciloru din sínulu seu, cătu si asupr'a acelor'a ce voiáu injosirea si nimicirea ei: si din contra, cu cătu ei au negligiatu acéta sacra detorie, cu atâtu baseric'a au suferitu, sdruncinându-se in linistea s'a, ivindu-se in sínulu seu desbinari, si slabindu-se sêntimentulu religiosu. Misiune sacra asia dar' a basericeii este, de a propagá si face cunoscutu tuturoru, adeveturile religiöse, si datorie sacra a tuturoru membriloru ce o compunu, si acést'a pentru atingerea scopului pe care baseric'a lu urmareste, si fericirea si moralitatea celoru ce o compunu. Si daca acést'a datorie se reclama imperiosu din partea loru totu-de-a-un'a, cu atâtu mai multu, se reclama de-o implini atunci cându, invetiaturile si institutiunile ei suntu atacate, si piedeci i-se punu de a face din societatea ce o are, societate religiösa, piösa si morala.

Rogatiune pentru repausati.

Domnedieule 'ndurate,	Cauta, te rogu, cu indurare
Ce-ai datu glasu cuventatoriu	Si la cei ce-au repausatu
Omului plinu de pecate	Si din estu locu de 'ntristare
Si sufletu nemoritoriu.	La trônulu teu au scapatu.
Ce-ai gatitu inc'o viétia	Érta-lu, in ast'a viétia
Afara de acestu pamentu:	De-au facutu vre-unu pecatu,
Pentru rei: iadulu cu cétia,	Si le-aréta prin blandétia
Pentru cei buni: raiulu santu.	Că esti bunu si induratu.

Scapa-i cu mân'a-ti divina
De chinulu fara sfirsitu
Si le dà dulce odichna
In raiulu celu stralucitu.